
ÖTÜKEN

HATIRLA

-Kelimelerin Serüveni-

Alp Paksoy

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1584
KÜLTÜR SERİSİ: 903

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-997-1

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ.SAN.VE.TİC.A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi No:6/13, Bağcılar / İstanbul
Sertifika Numarası: 20699
Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2020

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul'un, eski adıyla Hebdomon, günümüzdeyse Bakırköy olarak anılan ilçesinde dünyaya geldim. İlkokulu İstanbul'da, üniversiteye kadar geri kalan okullarıysa Akdeniz'in enteresan illerinden biri olan Mersin'de okudum. Lise çağlarında başlayan Türkçe aşkı, üniversitemi de şekillendirdi ve Eskişehir Anadolu Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü birincilikle tamamladım demek isterdim ama kaçıncı bitirdiğimi hatırlayamıyorum. Mezun olduktan sonra da çeşitli kurumlarda Türkçe, edebiyat öğretmenliği yaptım. Üniversite yıllarından itibaren hayalim olan kitap çalışmaları ise Ötüken Neşriyat tarafından yayımlanan *Kök – Kelimelerin Serüveni* adlı kitabımla meyvesini verdi. Bu meyveyi, Türk dili alanında yapacağım çalışmalarla meyve ağacına dönüştürmek için mesaim devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

Türkçenin Tarihi 101 17
Hint-Avrupa Dili 20
Koku 23
Laga Luga 26
Rengârenk 29
Senin Fare Yakalamışlığın Kadar… 33
"Kısa" Kelimesi Gerçekten Kısa Mı? 36
Memiş 39
Vaşington 42
Aslı 44
Sarışın Harald Bir Gün Norveç Viyadüklerinde Matematik Çalışır… .. 54
Fatura 58
Süt Taşıyan 62
Okyanus 64
Odin Bir Gün Sleıpnır'le Çarşıyı Teftişe Çıkar 67
Mavi Bere 71
Zamazingo 73
Cengiz Han Bir Gün Camuka'yla Milano'da Bir Restorana Gider 75
Fransız Somunu 78
Ampul 80
Tesniye 83
Amerikan Başkanı Garfield, Kedisiyle Ormanda Gezintiye Çıkar 85
Enteresan 90
Cennetmekân Kherion 94
Kırmız 97
Kaput 99
Kırkambar 101
Manto 106
Vizyon 108
İstanbul'da Bir Semt 111
Suyu Getiren De Bir Testiyi Kıran Da… 113
Tröst 118
Göbekli 119
Alyans 123
Usquebae 125
12 Hayvan 127
Ekler 134
Anıt 135
Orhan Gencebay 137
Bukalemun 140
Rövanş 142

Cins 145
Türkçe Organ Adları Hakkında Bazı Mülahazatı Şamildir..... 149
Diktatör..... 156
Lügat 366 160
Şofben..... 162
Şahsiyet 164
Adsız..... 166
Akrep Yapmaz…..... 169
Muştzen..... 186
Kaşe..... 188
Sayabilenler Ve Sayamayanlar 191
Duhul 197
Mübadele..... 199
Her Keşfettiğimde Değiştiriyorlar Hayatın Anlamını 210
Kaynakça 212

PROF. DR. OKTAY ASLANAPA, PROF. DR. İBRAHİM KAFESOĞLU, PROF. DR. MUHARREM ERGİN'İN BİRLİKTE HAZIRLAYARAK TÜRKOLOJİ DÜNYASINA ARMAĞAN ETTİKLERİ ROZETTİR.

SAĞ ALTTA GÖKTÜRK HARFLERİYLE BİLGE KAĞAN'IN,
SOL ALTTA UYGUR HARFLERİYLE BÖGÜ KAĞAN'IN,
SOL ÜST KÖŞEDE KUFİ ARAP HARFLERİYLE ALP ARSLAN'IN,
SAĞ ÜST KÖŞEDE GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN İSİMLERİ,
VE ORTADA FATİH SULTAN MEHMET'İN TUĞRASI YER ALMAKTADIR.

BU KİTAP ÜZERİNE...

Sosyal bilimlerde bir olgunun "ne"liği kadar "nasıl"lığı da önemlidir. Ne yazık ki çoğu bilim insanı bunların ikisini karıştırır, konunun ayrıntısında "ne"liği tartışılırken "nasıl"lığı unutur gider. Karikatürize edilmiş profesör tipinde olduğu gibi büyük numaralı gözlükler arkasında "kendi bilgisini kendisine" anlatır sürekli…

Oysa bilginin kendisi kadar sunuluşu da önemlidir.

İşte okumakta olduğunuz kitabın sayfalarını karıştırırken bir taraftan bunları düşündüm, diğer taraftan da kelimelerin heyecan verici serüvenlerinde kendimi büyülü bir masal dünyasına bıraktım…

Alp Paksoy ilk kitabı olan *Kök*'te bunun müjdesini vermişti zaten. Bu kitabında işi daha ileri bir noktaya taşıyarak dili ve dil olgusunu kuru bir bilgi kümesi olmaktan çıkarıp onu, tarih ve kültür dünyası içinde konumlandırdı… Sözcükleri, ek-kök bağlantılarının ayrıntılarında boğulmadan semantik seviyede irdeledi, böylece zihin ve kültür dünyamıza yeni pencereler açmış oldu. Kitabın sayfalarını karıştırdıkça asık suratlı bir etimoloji kitabı değil, bir dile dayalı kültür tarihi denemesi okumanın zevkini yaşıyorsunuz. Sözgelimi, "koku" kelimesinin hikâyesini okurken bu sözün, Doğu ve Batı dünyasındaki yansımaları, türevleri bunların hayatımızın -hiç ummadığımız bir yerinde- nasıl ortaya çıktığına şaşırıp kalıyorsunuz. Bazen Norveç'in bin yıl öncesinden kalmış "Kuzey Yolu"na düşüyor yolunuz… Kimi zaman da Latincenin ölü köklerinden türeyip hayallerimizi yönlendirmeye cüret edecek kadar yanımıza yaklaşan "medyum"ların renkli dünyasına dalıyorsunuz.

Kitabın başka bir yönü de yazarının, edebî metin oluşturma kabiliyetine sahip oluşu… Bu husus, yazarına, yalnızca dil araştırmacısı değil, aynı zamanda metin kurucu bir yazar ve sezinleyici sanatçı bakış açısı hüviyeti kazandırmaktadır.

Kitapta kelimelerin köken açıklamalarından çok "kavram" haritalarının fotoğrafı çekilmiş. Bu çok önemli bir husus. Çünkü biz kelimelerle konuşur, kavramlarla düşünürüz. Kavram olmadan dil, hatta düşünce söz konusu bile olamaz.

İşte bu kitap, insanı insan yapan en önemli özellik olan dilin labirentlerinde zihin dünyamızı renklendiriyor.

Dil kültürü literatürüne bu güzel kitabı kazandıran genç kardeşim Alp Paksoy'u kutluyor, güzel çalışmalarının devamını diliyorum.

Prof. Dr. Ali AKAR

BAŞLARKEN

Ekseriyetle Türkçede yer alan yabancı kökenli Türkçeleşmiş kelimelerin etimolojisini işleyeceğimiz bu eser, akademik bir eser değildir. Bu eser, bir sözlük de değildir.

Bu eser; içerisinde mitoloji ummanından, tarihin dipsiz kuyularından ve tozlu sözlüklerin en ücra sayfalarından çıkarılmış kelimeleri de "Aa! Bu kelimeyi daha önce bir yerde görmüştüm." diyeceklerinizi de barındıran ve sizi lisan âlemlerinde türlü türlü serüvenlere sürükleyecek bir eserdir.

Ayrıca belirtmeliyim ki bu kitap, Reşit Rahmeti Arat'ın "Türk dilinde yazılmış bir eser, hiç şüphesiz, Türk milletinin eseridir." sözüne dayanarak yine siz kıymetli okuruma aittir. Çünkü kelimeler benim öz malım değildir, kimsenin malı değildir. Kelimeler, herhangi bir kişiye yahut herhangi bir kuruma ait olamayacak kadar derin, narin ve bir o kadar da güçlüdür.

"İngiliz anahtarı" ile açılan "Fransız somunu"na, "ruh"un "koku"suna, "özel isimler"in hayatımızda nasıl "cins cins" yer kapladığına, "bukalemun" ile "aslan"ın tuhaf ilişkisine, "Neydim, ne oldum!" diye hayıflanıp "anlamları değişen" ve bunlar gibi yüzlerce sözcüğe ve dahi onların başından geçen muhtelif maceralara yakından şahit olacağınız bu yolculuğun keyfini sonuna kadar çıkaracağınızı umuyorum.

Yalnızca sahadaki birikimiyle değil; yol göstericiliği, babacanlığı ve Türk diline gönül veren gençlere desteğiyle kendisine her zaman minnettar kalıp saygı duyacağım *Ali Akar*'a sonsuz teşekkürlerimle…

Gece gündüz demeden aradığım an telefonu hemen açan ama o aradığında telefonlarını hiç açmadığım, özellikle sahaflarla verdiği amansız mücadeleyle kalbimi fethe-

den kardeşim *Ertuğrul Evis*'e ve onun da çok sevdiği amcası *Mehmet Evis*'e sonsuz teşekkürlerimle… Yeriniz ayrı.

Bir edebiyat öğretmeninden daha fazlası olan ve lise çağlarımda bana Türk dilini sevdiren hocam *Sevcan Serap Yalçınoğlu*'na ve tabii üniversite yıllarımda beni ben yapan kıymetli hocam *Akif Tuğuz*'a, dünya üzerinde var olmaları bile kâfi olan dostlarım *Emir Tümen*, *İzzet Butan*, *Mehmet Sarıca*, *Kaan Veysel Çetin* ve *Kübra Birinci*'ye ve sevgili hemşirem *Tuğçe Paksoy*'a teşekkürlerimi sunarım.

Yine bu maceraya atılmamı sağlayan ve Türkçenin görkemli kelimeleriyle haşır neşir olmama vesile olup Türk dilini bana öğreten kıymetli annem *Azra Karamanoğlu*'na ve yardımlarını hiç esirgemeyen, her konuda beni cesaretlendiren ve desteğini yüreğimde sürekli hissettiğim sevgili editörüm *Ayşegül Büşra Paksoy*'a (kendisi aşırı derecede yakınım olur) ne kadar teşekkür etsem de asla ama asla haklarını ödeyemem.

Atları bağlayın, geceyi burada geçiriyoruz.

"Dört" kelimesi dört harfli,
"üç" kelimesi ise iki harfli.
Bu durumda hangisi
"heterolojik" hangisi
"otolojik"tir?
Lütfen
sus!

TÜRKÇENİN TARİHİ 101

"Cümle kurmak kolay da
kelime bulmak zor."
(Hakkı Yenmez, 1923 – ∞)

Kültür barınağımız, ses bayrağımız, millî hayat kaynağımız olan Türkçenin tarihi -kesin olmamakla birlikte- MÖ 9000 yılına kadar götürülebilmektedir.[1] Biz de bu başlık altında, sıklıkla gördüğünüz **"Eski Türkçe, Orta Türkçe…"** gibi kavramları, Türkçenin geçmişine kısaca göz atarak açıklayacağız. Açıklayacağız çünkü -özellikle- **"Eski Türkçe"** dendiğinde "eskiden konuşulan ve artık var olmayan bir Türkçe"den bahsedildiğini zannedenler olabilir. Karanlıkta hiçbir nokta dahi bırakmamak adına Türkçenin kısa tarihine yolculuğumuzu başlatıyorum. Buyurun…

Altay Dönemi: Türklerin, Moğolların, Mançu-Tunguzların ve yüksek ihtimalle diğer bazı grupların da ortak ataları tarafından konuşulmuş olan hipotetik ortak dilin var olduğu dönemdir.[2] Tarihi net olarak tespit edilmese de yaklaşık olarak MÖ 9000 olarak tahmin edilen bu dönemde, Altay dilleri henüz bağımsız diller olarak ortaya çıkmamıştır.[3]

En Eski Türkçe Dönemi (Proto-Türkçe): Altay teorisine göre, Türkçenin Altaycadan ayrılıp bağımsız olmaya başladığı dönemdir ve MÖ 5000-4000 yılları arasına tekabül etmektedir.[4]

---

[1] Akar, Ali (2019), *Türk Dili Tarihi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s. 61.
[2] Róna-Tas, András (2013), *An Introduction to Turkology*, (Çeviren: İsa Sarı), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s. 42.
[3] Akar, Ali (2019), *Türk Dili Tarihi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s. 61.
[4] Akar, Ali (2019), *age.*, s. 61.

İlk Türkçe Dönemi: MÖ X- MS IV. yüzyıllara dayanan bu dönem, bugün bilinen Türk boylarının dillerinin oluştuğu dönemdir. "Eski Doğu Türkçesi (şAz)" ve "Eski Batı Türkçesi (İİr)" olarak ikiye ayrılan İlk Türkçe Dönemi'ne ait, kişi ve yer isimleri ile kimi araç-gereç adları da bulunmaktadır.[5]

Eski Türkçe Dönemi: Uzun ve tarihî bir sürecin neticesinde bağımsız Türk dillerinin ayrışmaları, biçimlenmeleri ve pekişmeleri ile başlayan dönemdir.[6] Ahmet Caferoğlu ve Ali Akar'ın ve tabii müteaddit filoloğun görüşüne göre Eski Türkçe Dönemi, "Köktürk" ve "Uygur" olmak üzere ikiye ayrılır. VI – X. yüzyıllar arasını kapsayan Eski Türkçe Dönemi, Moğol istilasıyla sona ermiştir.[7] Kelimelerin kökeninden bahsedilirken çoğunlukla belirtilen "Eski Türkçe" kavramı, bu dönemle alakalıdır. "Eski Türkçe" kelimelerin net olarak saptanabilmesinin nedeni ise Eski Türkçe Dönemi'nin metinlerle takip edilebilmesidir.

Orta Türkçe Dönemi: 11-15. yüzyıllarını kapsayan bu dönem, Türk boylarının batıya doğru göçerek değişik coğrafyalara yayılmasıyla dilde meydana gelen gelişme değişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Önceleri bir arada yaşayan Türk boyları, birbirinden ayrılarak yeni coğrafyalarda farklı yazı dilleri meydana getirmiştir. Böylece dilde fonetik ve morfolojik değişmeler olmaya başlamıştır. Bu dönemde Türkçe; batıda Oğuzca, kuzeyde Kıpçakça, doğuda ise Çağatayca olmak üzere üç farklı coğrafyada üç yazı dili oluşturmuştur.[8] Orta Türkçe aynı zamanda, Osmanlı edebî dilinin şekillenmeye başladığı dönemdir.[9]

Yeni Türkçe Dönemi: Türk dilinin XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar oluşan gelişme ve değişmelerinin yaşandığı

[5] Akar, Ali (2019), *age.*, s. 61.
[6] Róna-Tas, András (2013), *age.*, s. 47.
[7] Róna-Tas, András (2013), *age.*, s. 48.
[8] Akar, Ali (2019), *age.*, s. 62 – 145.
[9] Róna-Tas, András (2013), *age.*, s. 48.

dönemdir. Bu dönemde Türk dili; Oğuz (Osmanlı Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi), Çağatay (Özbek Türkçesi ve diğer Orta Asya Türk lehçeleri) ve Kıpçak yazı dillerine sahip, edebî eser yaratma olgunluğuna kavuşmuş, bir medeniyet dili olmuştur.[10]

Modern Türkçe Dönemi: Bugünkü canlı edebî lehçe ve ağızlardır. Türk dili bu dönemde, sayısı on beşe ulaşan yeni yazı dillerine sahip olmuş ve konuşur sayısı ve coğrafi yaygınlık bakımından dünyada ilk on dil arasına girmiştir.[11]

Zannımca artık **"Eski Türkçe"** dendiğinde "eskiden konuşulan bir Türkçe"den, **"Orta Türkçe"** dendiğinde de "ortada kalmış bir Türkçe"den bahsedilmediği anlaşılır. Bu meseleyi başlangıçta hallettiğimize göre ikinci ve bir o kadar "küçük" bir meseleye de değinip serüvenimize başlayabiliriz.

[10] Akar, Ali (2019), *age.*, s. 62.
[11] Akar, Ali (2019), *age.*, s. 62.

HİNT-AVRUPA DİLİ

"Aptallara teşekkür etmeliyiz
çünkü başarımızı onlara borçluyuz."
(Mark Twain, 1835 – 1910)

"Kitaba etimoloji kitabı diye başladık fakat bu, dil bilimi kitabı çıktı." gibisinden telaşlara kapılmayınız. Bu eserimizde sıklıkla göreceğiniz **"Hint-Avrupa dili"** mefhumuna ışık tutmak adına bu başlık altında toplandık. "Hint-Avrupa" mefhumu geçtiğinde alakadar insanların ve hatta Hint-Avrupa dil ailesine mensup birtakım dillerde en yüksekten lisans yapan/yapmaya devam eden kişilerin aklında sadece "Hint-Avrupa dil ailesi" canlanmaktadır. İşte biz de bu "Hint-Avrupa dil ailesi"nin üyelerinin kökeni olan bir **ata dil**den, yani **"Hint-Avrupa dili"**nden bahsedeceğiz ki "Ne ya bu **Hint-Avrupa dili**, bu aile değil miydi? Kazıklandık mı yoksa?" gibi sorulardan bir an evvel kurtulalım.

Efendim, herhangi bir yazılı kaynağı olmayan, hipotetik bir biçimde ele alınıp dil ailesinin içinde yer alan dillerin karşılaştırılmasıyla ortaya çıkan ve kimi kaynaklarda **"Proto-Hint-Avrupa dili"** olarak gördüğümüz[12] bu dil, Hint-Avrupalıların ata dili olarak -tekrar edelim, varsayımsal olarak- kabul edilmektedir.

Ernest Renan, dillerin karşılaştırılıp ortak bir ata dil yaratma meselesini şöyle açıklar:

[12] Mallory, J. P. – Adams, D. Q. (2006), *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*, Oxford: Oxford University Press

Birbirinden farklı Hint-Avrupa dillerinin karşılaştırılması bizi Sanskrit'in Sanskrit[13] olmadığı, Yunancanın Yunanca olmadığı, bu dillerin hepsinin henüz birbirinden ayrışmamış bir hâlde bulunduğu bir çağa götürür. Nasıl ki Rumen diyalektlerinin hepsi vaktiyle Tiber Nehri kıyısında yaşayan bir kavim tarafından konuşulan bir dilden türemişse aynı şekilde Hint-Avrupa dillerinin gerisinde de çok dar bir kantonda[14] konuşulmuş bir dil olsa gerekir.[15]

Hint-Avrupa dilini ve Hint-Avrupa dil ailesini ortaya koyanlar arasında *F. Schlegel*[16], *Franz Bopp*[17], *Wilhelm von Humboldt, Jacob Grimm, Eugène Burnouf*[18] ve *J. Pokorny* gibi filologlar da mevcuttur.

Bütün bunların yanı sıra, *J. Pokorny* ve *J. Kurylowicz*, **Hint-Avrupa dili**nin Küçük Asya'dan çıkıp yayıldığını öne sürmektedir. Özellikle Proto-Anadolu dillerinin keşfinden sonra bu iddia daha da kuvvetlenmiştir.[19]

Gordon Childe de bu konuyla ilgili olarak,

[13] Hint-Avrupa dilleri grubundan olan klasik Hint din ve edebiyat dili.

[14] Bir ülkenin idari ya da sınırsal alt birimlerinden her birine verilen isimdir.

[15] Renan, Ernest (2011), *Dilin Kökeni Üzerine*, (Çeviren: Doç. Dr. Atakan Altınörs), İstanbul: Bilge Kültür Sanat, s. 47

[16] *Ueber die Sprache und Weisheit der Indier (1808)* başlıklı eserinde mukayeseli yöntemin esaslarını ortaya koyar ve Hint-Avrupa dil ailesinin birliğini açığa çıkarır. [Renan, Ernest (2011), *Dilin Kökeni Üzerine*, (Çeviren: Doç. Dr. Atakan Altınörs), İstanbul: Bilge Kültür Sanat, s. 63)]

[17] *Conjugations system der Sanskritsprache in Verleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen un germanischen Sprache (1816)* başlıklı eserinde bu yeni metodun ilk uygulamasını ortaya koyar. [Renan, Ernest (2011), *Dilin Kökeni Üzerine*, (Çeviren: Doç. Dr. Atakan Altınörs), İstanbul: Bilge Kültür Sanat, s. 63)]

[18] Wilhelm von Humboldt, Jacob Grimm ve Eugène Burnouf'un yer aldığı bir grup âlim, iki büyük üstat olan Schlegel ve Bopp'un açtığı yoldan ilerleyerek dilin deneysel bilimini nihai olarak inşa eder. [Renan, Ernest (2011), *Dilin Kökeni Üzerine*, (Çeviren: Doç. Dr. Atakan Altınörs), İstanbul: Bilge Kültür Sanat, s. 63-64)]

[19] Pokorny, Julius (1959), *Indogermanisches Etymologisches Woerterbuch*, Bern: Francke, s. 6-16. Ayrıca bk. Kuryłowicz, Jerzy (1956), *L'apophonie en Indo-Européen*, Wrocław: Zakład Imienia Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk

> Bugün Avrupa, Amerika ve Hindistan'ın güncel dillerinin büyük bir çoğunluğu genellikle Hint-Avrupa olarak adlandırılan tek bir dil ailesine aittir. Bu modern dillerin doğrudan ataları zaten Atlantik'ten Ganj Nehri'ne ve Tarım Havzası'na bizim çağımızın başlamasından yüzyıllar önce yayılmıştır. Hepsi karşılaştırmalı filolojinin şematik olarak yeniden yapılandırabildiği ortak, tek bir kaynak dilden gelmiş gibi görünmektedir.

diyerek görüşlerini belirtmiştir.[20]

Yani kıymetli okur, ilerleyen sayfalarda göreceğiniz **"Hint-Avrupa dili"** ifadesi; İngilizce, Fransızca, İtalyanca gibi dillerde bulunan kimi kelimelerin kökeninin sadece Latinceden ya da Eski Yunancadan değil, ortak bir ata dilden çıktığını vurgulamak için kullanılacaktır.

Evet, artık hazırsanız kelimelerin serüvenine başlayabiliriz. *Omnium rerum principia parva sunt. Verba volant, scripta manent…*

[20] Daha fazla bilgi için bk. Childe, Gordon (2018), *Aryanlar* (Çeviren: Ceren Can Aydın), İstanbul: Alfa Yayınları, s. 20.

SENİN FARE YAKALAMIŞLIĞIN KADAR...

"Ben çocuklara, yalnız ana dillerini bilmedikleri zaman dayak atılmasının taraftarıyım."
(Winston Churchill, 1874 – 1965)

Güzel Türkçe, birçok konuda dünyanın önde gelen dilleri arasındadır. Bu cümleyi herkes, birçok kişiden yeteri kadar duymuştur diye düşünüyorum. Bir dili zenginlikle yahut büyüklükle ilişkilendiren mefhumlar ne alfabedeki harf sayısıdır ne de dilin sandığındaki kelimelerin toplamıdır. Dilin zenginliğinde çok anlamlılık, mecaz anlamlar, eş-zıt anlamlar son derece önemli bir yer kaplamaktadır. Diller, yaşadığı gibi, zaman geçtikçe yepyeni bir şeyler üretmeli ki böylece ayakta daha sağlam durabilsin. Mesela şu anda çoğu kişi tarafından kullanılmasına rağmen, Türkçede "felsefik" diye bir kelime yoktur. Böyle uyduruk kelimelerin Türkçede yer almasına karşıyım fakat bu kelimenin ileride Türkçede yer almayacağının da garantisini kimse veremez. Neticede 1930'lardan önce "sözlük" diye de bir kelime yoktu.

Her neyse…

Şimdi, Türkçenin el verdiği ölçüde üretilen şahane mecazlara bir göz atalım. Perde açılsın lütfen…

MAHŞER MİDİLLİSİ: "Kısa boylu, fitneci kimse" anlamına gelen bu söz öbeği, epey zekice hazırlanıp meydana getirilmiş güzide tamlamalarımızdandır. Etrafınızdaki "mahşer midillileri"ne dikkat kesiliniz lütfen.

CENNET ÖKÜZÜ: Çevrenizde "yüreği temiz ancak budala denecek kadar saf kimse" var mı? Varsa eğer onu

tanımlamak için yer yer bu söz öbeğini kullanabilirsiniz. En azından ağır küfür veya hakaretlerden daha evla görünüyor.

BOĞAZI KISA: "Sır tutamayan" herhangi birini tanıyor musunuz? Muhakkak tanıyorsunuzdur. O "sır tutamayan" kişi siz de olabilirsiniz tabii. Üzülmek yok, hepimiz bazı zamanlarda "boğazı kısa"lık yapabiliriz. Dert etmeyin.

MUM ELLİ: "Bir şeyi elinin ucuyla tutan kimse" anlamına gelen bu deyim de benzetme usûlüyle oluşturulmuş harika bir öbektir. Ev temizlerken evin bazı bölgelerinde kim "mum elli" olmaz ki hem?

HABER TULUMU: Alın o "boğazı kısa" şahsı, koyun "haber tulumu"yla bir odaya, -evlere şenlik- 40 yıllık malzeme çıkar size. "Dedikoducu kimse" demek olan "haber tulumu," dedikodu yapanları adlandırmak için isabetli bir ifade olmuş. Sevim Teyze geldi mi gözünüzün önüne? Her mahallede dedikoducu bir Sevim Teyze vardır, mutlaka gelmiştir.

AYAĞI CIVIK: "Çok gezenin ayağına bok bulaşır." derler, bunu diyemeyenler de artık "ayağı cıvık" sözünü gönül rahatlığıyla kullanabilirler.

GÖTE KÜSTÜ: Andreas Tietze'nin o muhteşem *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügatı'nı* karıştırırken rastladığım bu ifadeyi oluşturan şahsın önünde şapka çıkarılır, düğme iliklenir. "Bele kadar kısa olan yelek" ancak ve ancak böyle adlandırılırdı.

AYRAN AĞIZLI/AYRAN BUDALASI: "Boşboğaz, geveze, aptal, budala, sersem, bön" gibi anlamlara gelen "ayran ağızlı/budalası" kavramları, "ayran" gibi güzel bir içecekle nasıl bağdaştırılmış acaba? Ayranın yapılması için çok çalkalanmasından/sallanmasından dolayı mı ki?

GAZOZAĞACI: Gazozun yetiştiği bir ağaç düşünmek o kadar saçma olacak ki "çok saçma söz" duyunca insan-

lar doğrudan "gazozağacı" tabirini kullanabiliyorlar. Tabii bir de "oyunda yenildikçe rakibine ve izleyicilere sürekli içecek ısmarlayan oyuncu" anlamı da vardır. İşte bu çok mantıklı.

GÜNEŞE KARŞI İŞEMEK: Suda yürüyen birine son derece saygı gösteririm ki birçok kişi de gösterir. Tabii saygı göstereceklerden daha fazla "Yüzme bilmediği için suda yürüyor." diyenler çıkacaktır. İşte onlar, "güneşe karşı işeyen" bir güruhtur. "Saygı duyulması gereken şeylere saygısızlık göstermek" anlamına gelen bu deyimi kullanacağımız insanları maalesef toplumumuzda çokça görmekteyiz. Üzücü.

PİNPON: Aklınıza ilk olarak "masa üzerinde özel top ve raketlerle oynanan bir oyun" olan "masa tenisi"nin geldiğini biliyorum. Fakat durum pek de öyle değil. "Pinpon" kelimesi "yaşlı, çökmüş" kişiler için argoda yerini çoktan almış. "Yaşlı" kimseleri tabir etmek için bu sözü çok aramışlar mı acaba? Merak uyandırıcı…

KAYNANA KULAĞI: Konya ve civarında "her şeyden haberi olan, kulağı delik kimse" için kullanılan bu söz çok akıllıca üretilmiş bir deyimdir. Aynı zamanda "kaynana kulağı," bir oya çeşidinin ve kaktüse benzer bir bitkinin de adıdır.

Bu sefer de birçok deyimi gördük, birçok tamlamayı tanıdık. Şimdi geldik işin en "civcivli"[37] bölümüne, yani, bir sonraki bölümde görüşmeye… Haydi bakalım.

[37] (Sıfat, mecaz) Gürültülü patırtılı, telaşlı.

VAŞİNGTON

"Kelimelerin uçuyor fakat düşüncelerin yerlerde."
(Shakespeare, 1564 – 1616)

Geçen aylarda Portekiz'de, ülke genelinde zuhur eden bir nümayiş yaşandı. Bu nümayiş öyle bir safhaya ulaştı ki can kayıpları ve yaralanma vakalarından sonra Portekiz devleti sokağa çıkma yasağı uygulayıp sükûneti nihayetinde sağladı.

Aslında olaylar, mecliste bir milletvekilinin konuşmasından sonra başlamıştı. "Bizim şanlı şerefli ülkemizin adını Türkler neden bir meyveye vermiş?" diyen milletvekili ardından muhalefete "Zamanında ülkenin adını 'sizinkiler' seçerken biraz daha dikkat etseymiş keşke." diye yüklenince kıyamet kopmuştu.

Böyle bir olay yok tabii.

Fakat Türkiye'de bir güruhun arada bir tekrar ısıtıp, **"Türkiye"** adının İngilizlerde **"hindi"** anlamına da gelmesinden yola çıkarak ağızlarından cehaletin tüm sözlük anlamı akarcasına konuştukları maalesef gerçektir.

Efendim, **"portakal"**ın ana vatanı olarak Hindistan'ın kuzeyi gösterilir.[49] **"Portakal"**ın Malezya mitolojisindeki adı **"naga ranga"**dır. **"Narenciye"** kelimesiyle çağrışım yaptı mı? Yapsın. Zira **"narenciye"** kelimesi de diğer dillerde **"portakal"** manasına gelen **"naranje, laranje"** hatta ve hatta İngilizcede hem **"turuncu"** hem de **"portakal"** anlamına gelen **"orange"** kelimesi de bu **"naga ranga"**ya kadar uzanır, gider.

[49] Daha fazla bilgi için bk. Emiroğlu, Kudret (2012), *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Biz hiç bu mitolojik işlere girmeden doğrudan **"portakal"** adını vermişiz. Çünkü *"Portekiz"* adıyla bildiğimiz ülkenin adını bir zamanlar İtalyanca seslermişiz: **Portogallo**. İşte bu **"narenciye"** de bize ta oralardan gelince, hiç uğraşmadan geldiği ülkenin adını vermişiz. Tıpkı *"Antep fıstığı, Şam fıstığı, Adana kebabı, Anamur muzu"* gibi isimlendirmeleri bu **"narenciye"**ye de uygulayarak **"portakal turuncu"** demişiz ve zamanla **"… turuncu"** ifadesi atılarak sadece **"portakal"**ı bırakmışız.

"Amerikan armudu" diye bir şey de var mesela, günümüzde yaygın olarak "avokado" olarak biliniyor. Bunun haricinde ise leziz bir meyve olan "dikenli incir"in pek yaygın olmayan adları *"Frenk inciri"* ve *"Hint inciri"*dir. Çok takılmamak gerekiyor yani "Kim ne demiş, nasıl ad koymuş?" diye. Daha önce görülmemiş bazı yiyeceklere veya eşyalara geldikleri yerden yola çıkılarak ad koyulması gayet doğaldır. İngiltere'ye "hindi"yi -farzımuhal- "Mehmet" adlı bir şahıs götürüp tanıtsaydı belki de İngilizler "hindi"ye "Mehmet" diyecekti. Hindistan'da kimse "Türkler neden 'peru'ya 'hindi' diyor?" diye konuşmuyordur büyük ihtimalle. Bakın, onlar da "hindi"ye "peru" diyor. Neden acaba? Bir de baş harfini büyük yazalım belki bir şey çağrıştırır: **Peru**.

Eften püften meselelere çok takılıyor, hiçbir şey bilmeyerek kendimizi yine sadece kendimiz aşağılamaya çalışıyoruz. Daha önemli işlerimiz olmalı…

OKYANUS

"İkinci kez yaşıyormuş ve
ilkinde yanlış davranmışsınız gibi
yaşayın."
(Victor Franki, 1905 – 1997)

Zamandan münezzeh, sonsuz, intizamsız, dağınık, şekilsiz, uçsuz bucaksız, düzeni bozuk, hoş görünmeyen, uyumsuz boşluk ve ebedî karanlığı içinde barındıran *"Khaos"*tan *"Gaia (yer)"* oluştu. Daha sonra da sevginin ve aşkın temeli, mitolojik çöpçatan *"Eros (aşk)"* doğdu. Çok sonraları ise *"Khaos"*tan, *"Erebos (karanlık)"*[80] ve *"Nyks (gece)"*[81] çıktı.

Nihayetinde yerin ve göğün ışığı olan *"Aither"* ve *"Hemera"* da meydana geldikten sonra yaratılış durmadan devam etti.

"Khaos" bunları doğururken *"Gaia"* da *"Uranos (gök)"* ve *"Pontos (deniz)"*u doğurdu.

Nasıl olduğuna akıl sır erdirmek mümkün olmasa da *"Gaia"* kendi öz oğlu *"Uranos"* ile birleşti ve bu ilişkinin sonucunda *"Titanlar"* doğdu.

Altısı erkek, altısı dişi olmak üzere on iki tane olan *"Titanlar"* arasında bizi ilgilendiren **"Okeanos"**tur.

Denizlerin ve suyun sembolü olan **"Okeanos"** kendisi gibi *"Titan"* olan *"Thetis"* ile mutlu bir yuva kurmuş ve bu izdivacın neticesinde bin erkek, üç bin kız, su perileri, ırmaklar, akıl ve hikmet tanrıçası *"Metis,"* talih tanrıçası *"Tykhe"* ve cehennem ırmağı olan *"Styks"* doğmuştur.[82]

[80] Can, Şefik (2017), *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s. 22.
[81] Howatson, M. C. (2013), *Oxford Antikçağ Sözlüğü*, (Çeviri: Faruk Ersöz), İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 103.
[82] Howatson, M. C. (2013), *age.*, s. 655.

Yeryüzündeki bütün ırmaklar, dereler, çaylar, kaynağını **"Okeanos"**tan alır. Güneş, Ay, yıldızlar **"Okeanos"**tan doğar ve ondan batar.

Şarktan garba, şimalden cenuba, süratli gemilerin aylarca gidip de sahillerine ancak varabildiği **"Okeanos"**[83] aynı zamanda, tam da tahmin ettiğiniz gibi, dilimizde yer alan ve "kıtaları birbirinden ayıran deniz, umman" anlamındaki **"okyanus"** kelimesinin de mimarıdır.

Yunanca kökenli olan bu **"okyanus"** kelimesi, önce Arapçaya **"uḳyānūs"** şeklinde geçmiş ve sonra da dilimize uğramıştır.[84]

Elbette ki İngilizcede de **"okyanus"** kelimesini karşılayan **"ocean"** sözü ve hatta Fransızcadaki **"océan,"** Latincedeki **"oceanus"** sözcükleri de hep **"Okeanos"**tan türeyip yayılmıştır.

Kelimenin kökenini öğrendikten sonra asıl soruma geçebilirim: Siz hiç herhangi bir okyanusun kıyısında, güneşin batışına nazır akşam yemeği yediniz mi? Peki, hiç o okyanusun dev dalgalarının arasında düşe kalka, ite kaka sörf yaptınız mı?

Ben de…

[83] Özön, Mustafa Nihat (1961), *Türkçe-Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, s. 158.

[84] Çağbayır, Yaşar (2017), *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s. 1297.

"Tornavida" kelimesi
"turn a vida" sözünden mi
oluşmuştur?

KAYNAKÇA

Akar, Ali (2019), *Türk Dili Tarihi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat

_____, *Düşünen Türkçe*, İstanbul: Ötüken Neşriyat

Aksan, Doğan (2000), *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, Ankara: Türk Dil Kurumu

_____, *Anadilimizin Söz Denizinde*, Ankara: Bilgi Yayınevi

_____, *Dil, Şu Büyülü Düzen*, Ankara: Bilgi Yayınevi

_____, *En Eski Türkçenin İzlerinde*, Ankara: Bilgi Yayınevi

_____, *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*, Ankara: Bilgi Yayınevi

_____, *Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü*, Ankara: Bilgi Yayınevi

_____, *Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara: Bilgi Yayınevi

_____, *Anlambilim*, İstanbul: Bilgi Yayınevi

Altun, Erdal (2019), *Tanzimat, Servet-î Fünûn ve Fecr-î Âti Dönemlerinden Özgün Psikoportreler*, İstanbul: Cenevre Fikir Sanat

Alova, Erdal (2017), *Latince Türkçe Sözlük*, İstanbul: Sosyal Yayınlar

Başdaş, Cahit (2004), "Türkçe Organ Adlarında Kelime Sonu '-k' Ünsüzü ve Çokluk", Sbard Dergisi, Sayı: 5

Bennett, Charles E. (1913), *A Latin Grammar*, Boston: Allyn and Bacon

Bloch, R. Howard (2006), *A Needle in the Right Hand of God*, New York: Random House

Brachet, A. (1873), *An Etymological Dictionary of the French Language*, Oxford: Oxford University Press

Breal, Michél – Bailly, Anatole (1885), *Dictionnarie Étymologique Latin*, Paris: Librairie Hachette

Can, Şefik (2017), *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat

Cathcart, Thomas – Klein, Daniel (2010), *Platon Bir Gün Kolunda Bir Ornitorenkle Bara Girer*, (Çeviren: Algan Sezgintüredi), İstanbul: Aylak Kitap

Childe, Gordon (2018), *Aryanlar* (Çeviren: Ceren Can Aydın), İstanbul: Alfa Yayınları

Clauson, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press
Çağbayır, Yaşar (2017), *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat
Demirci, Kerim (2016), *Oksford'un Öküzü*, Ankara: Anı Yayıncılık
Dessalles, Jean-Louis – vd. (2014), *Dilin Kökenleri*, (Çeviren: Atakan Altınörs), İstanbul: Bilge Kültür Sanat
Develi, Hayati (2008), *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1-2*, İstanbul: Kesit Yayınları
Devellioğlu, Ferit (2015), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi
Donkin, T. C. (1864), An *Etymological of the Romance Languages; Chiefly from the German of Friedrich Diez*, Londra: William and Norgate
Dürüşken, Çiğdem (2019), *Descartes Latince Öğreniyor*, İstanbul: Alfa Yayınları
Emiroğlu, Kudret (2012), *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
Engelhardt, Eduard Philippe (2017), *Türkiye ve Tanzimat*, (Haz. Erol Kılınç), İstanbul: Ötüken Neşriyat
Erdem, Ekrem (2012), *Bizimki Türkçe Sevdası*, İstanbul: Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği Yayınları
Eren, Hasan (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara: Kişisel Yayınlar
Erman, Arif Cengiz (2019), *Türk Dilinin Köken Sözlüğü*, İstanbul: Urzeni Yayınevi
Erol, Hülya Arslan (2018), *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu
Eyuboğlu, İsmet Zeki (2017), *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları
Glare, P. G. W. (Ed.) (1968), *Oxford Latin Dictionary*, Oxford: Oxford University Press
Gülensoy, Tuncer (2007), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu
_____, "Altay Dillerindeki Akrabalık Adları Üzerine Notlar", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1973-1974, s. 283-318
HarperCollins Publishers (1997), Collins English Greek Dictionary, Glasgow: HarperCollins Publishers
Hoad, T. F. (Ed.) (1996), *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*, Oxford: Oxford University Press

Hoare, Alfred (1915), *An Italian Dictionary*, Cambridge: Cambridge University Press

Howatson, M. C. (2013), *Oxford Antikçağ Sözlüğü*, (Çeviri: Faruk Ersöz), İstanbul: Kitap Yayınevi

Kanar, Mehmet (2009), *Farsça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları

_____, *Arapça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları

_____, *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Derin Yayınları

Karaağaç, Günay (2008), *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu

_____, *Türkçenin Alıntılar Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları

_____, *Türkçe Üzerine Yazılar*, Ankara: Akçağ Yayınları

_____, *Dil, Tarih ve İnsan*, İstanbul:Kesit Yayınları

Kâşgarlı Mahmud (2018), *Dîvânu Lugâti't-Türk*, (Hazırlayanlar: Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu), Ankara: Türk Dil Kurumu

Kolektif (2011), *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu

Kuryłowicz, Jerzy (1956), *L'apophonie en Indo-Européen*, Wrocław: Zakład Imienia Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk

Li, Yong-Song (1999), *Türk Dillerinde Akrabalık Adları* (Yayımlayan: Mehmet Ölmez), İstanbul: Simurg Yayıncılık

Mallory, J. P. – Adams, D. Q. (2006), *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*, Oxford: Oxfort University Press

Matthew, H. C. G. – Harrison, Brian (Ed.) (2004), *Oxford Dictionary of National Biography Volume 19*, Oxford: Oxford University Press

Meninski, Franciscus a Mesgnien (1680), *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicæ, Arabicæ, Persicæ and Grammaticam Turcicam Cum Adjedtis ad Singula Ejus Capita Præceptis Grammaticis Arabicæ & Persicæ Linguæ*, Viyana

Miller, Ian (2012), *The Formation of Latin Diminutives of Nouns and Adjectives*, University of Alberta

Morwood, James – Taylor, John (2002), *Pocket Oxford Classical Greek Dictionary*, Oxford: Oxford University Press

Muallim Naci (2019), *Lügat-ı Naci*, (Hazırlayan: Furkan Öztürk), İstanbul: Beyan Yayınları
Muallimoğlu, Nejat (2003), *Türkçe Bilen Aranıyor*, İstanbul: Muallimoğlu Yayınları
Öktem, Filiz (2015), *Uygulamalı Latin Dili*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık
Özön, Mustafa Nihat (1961), *Türkçe-Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi
Pokorny, Julius (1959), *Indogermanisches Etymologisches Woerterbuch*, Bern: Francke
_____, *Proto-Indo-European Etymological Dictionary - Indogermanisches Etymologisches Woerterbuch*, Bern: Francke
Renan, Ernest (2011), *Dilin Kökeni Üzerine*, (Çeviren: Doç. Dr. Atakan Altınörs), İstanbul: Bilge Kültür Sanat
Roby, Henry John (2010), *Elementary Latin Grammar*, Cambridge: Cambridge University Press
Róna-Tas, András (2013), *An Introduction to Turkology*, (Çeviren: İsa Sarı), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
Schuessler, Alex (2007), *ABC Etymological Dictionary of Old Chinese*, Honolulu, University of Hawai'i Press
Sertkaya, Osman (2017), *Köl Tigin (K-10)'da Geçen* "Öd Teŋri 'Zaman Tanrısı'" ile İlgili Fiili "Yaşamak 'Yaşamak'" mı, "Yasamak 'Tanzim Etmek, Düzenlemek'" mi, Yoksa "Aymak 'Demek, Söylemek'" mi Okumalıyız?, Journal of Old Turkic Studies, 1 (2), 55-63, dergipark.org.tr/tr/pub/jots/issue/30544/328739 (Erişim Tarihi 30.09.2020)
Sertkaya, Osman Fikri (2018), *Kelime Dağarcığımızdan Etimoloji Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları
Skeat, Walter William (1888), *An Etymological Dictionary of the English Language*, Oxford: Oxford University Press
Stratmann, Francis Henry (2008), *A Middle English Dictionary*, (Ed. Henry Bradley), Oxford: Oxford University Press
Şemseddin Sami (2010), *Kamus-ı Türkî*, Ankara: Türk Dil Kurumu
Tarım, Rahim (2001), *Mehmet Rauf'un Anıları*, İstanbul: Özgür Yayınları
Tekin, Şinasi (2016), *İştikakçının Köşesi*, İstanbul: Dergâh Yayınları
_____, *Eski Türklerde Yazı, Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları*, İstanbul: Dergâh Yayınları

Tekin, Talat (2013), *Makaleler I: Altayistik*, (Haz. Emine Yılmaz, Nurettin Demir), Ankara: Türk Dil Kurumu
_____, *Makaleler II: Tarihî Türk Yazı Dilleri*, (Haz. Emine Yılmaz, Nurettin Demir), Ankara: Türk Dil Kurumu
_____, *Makaleler III: Çağdaş Türk Dilleri*, (Haz. Emine Yılmaz, Nurettin Demir), Ankara: Türk Dil Kurumu
Tekin, Talat – Ölmez, Mehmet (2018), *Türk Dilleri*, Ankara: Bilgesu Yayıncılık
Tietze, Andreas (2016), *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati*, (Ed. Semih Tezcan), Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi
Toparlı, Recep – vd. (2020), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu
Tóth, Alfréd (2007), *Etymological Dictionary of Hungarian, Lahey*, Mikes International
Törenek, Mehmet (1999), *Hikâye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*, İstanbul: Kitabevi Yayınları
Turan, Osman (2016), *12 Hayvanlı Türk Takvimi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat
Türk Dil Kurumu Yayınları (1972), *Alman ve Macar Dillerinde Özleşme*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
Vaan, Michiel de (2008), *Etymological Dictionary of Latin and the Other Italic Languages* (Ed. Alexander Lubotsky), Leiden: Brill Academy
Vardar, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları
Velázquez, Mariano – vd. (2003), *The New Velázquez Spanish and English Dictionary*, El Monte: Velázquez Press
Walshe, Maurice O'Connell – Winder, Marianne (1951), *A Concise German Etymological Dictionary: With a Supplement on the Etymology of Some Middle High German Words Extinct in Modern German*, Londra: Routledge & K. Paul Ltd
Wedgwood, Hensleigh (1872), *A Dictionary of English Etymology*, Londra: Trübner
Weekley, Ernest (1921), *An Etymological Dictionary of Modern English*, Londra: John Murray
Yakup, Suat (2018), *Dil ve Kültür (Türkçenin ve Başka Dillerin Gelişmeleri, Türkçenin Durumu ve Soruları Üzerine Yazılar)*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi
Yalbuz, Ekrem (2007), *Türkçenin Nakışı (Cinas)*, Ankara: Gündüz Kitabevi